

diagnostics, control of results and objective assessment of new opportunities for further personal self-improvement and achievement of a new "acme" level.

Key words: *Personal self-improvement, teacher of preschool education, pedagogical training, higher educational establishment, special course.*

Шапаренко Христина Андріївна – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету дошкільної і спеціальної освіти та історії Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна). E-mail: kristsh@gmail.com

Shaparenko Christina Andriivna – Ph.D., Associate Professor, Dean of the Faculty of Preschool and Special Education and History, Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy" of Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine). E-mail: kristsh@gmail.com

УДК 378.015.31:17.022.1

ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОДОЛОГІЧНЕ ДЖЕРЕЛО У ВДОСКОНАЛЕННІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Ю. М. Шевченко

ORCID 0000-0002-8460-6928

Актуальність проблеми теоретичного аналізу діяльнісного підходу як методологічного джерела в контексті вдосконалення готовності майбутніх учителів до духовно-морального розвитку молодшого школяра у закладах вищої освіти автор зв'язує з новою стратегією реформування національної вищої освіти, спрямованої на реалізацію гуманітарної парадигми. Проведення будь-яких наукових досліджень, формування наукової концепції вимагає, на думку автора, теоретико-методологічного обґрунтування досліджуваного явища.

Діяльнісний підхід надає можливості студентам реалізувати набуті ними ключові та специфічні компетенції, отримувати перший досвід розвивальної діяльності у початковій школі. Доведено, що для майбутнього вчителя важливим є розуміння функціональних компонентів діяльності в сфері духовно-морального розвитку особистості, а в удосконаленні готовності студента до духовно-

морального розвитку дитини слід розвивати як індивідуальні так і специфічні здатності.

Автором зауважується, що вдосконалювати готовність студента до духовно-морального розвитку молодших школярів слід через використання сенсорного, центрального й моторного моментів реакції, а в різних умовах та під час вирішення ситуативних задач на практиці, на семінарських заняттях необхідно спостерігати за діями студентів та сприяти організації процесів самоспостереження. Представлене дослідження закладає основи для формування кількох положень в удосконаленні готовності майбутніх учителів до духовно-морального розвитку молодшого школяра, які представлені у висновках.

Ключові слова: *діяльнісний підхід, духовно-моральний розвиток особистості, функціональні компоненти діяльності, удосконалення готовності студента, індивідуальні здатності, специфічні здатності.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. З огляду на нову стратегію реформи вищої освіти, спрямовану на реалізацію гуманітарної парадигми, центром виховної діяльності, якої є готовність та здатність людини реалізувати свої знання і досвід у вихованні та розвитку підростаючого покоління, та на зростання інтересу вітчизняних вчених і науковців розвинених країн світу до підтримки майбутніх фахівців, особливої уваги, на нашу думку, заслуговує питання теоретичного аналізу діяльнісного підходу в удосконаленні готовності майбутніх учителів до духовно-морального розвитку молодшого школяра у закладах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Вважаємо за необхідне відзначити, що підґрунтя діяльнісного підходу закладено працями Л. Виготського (1991), С. Рубінштейна (2003), Д. Вегнера (Wegner, 2002), О. Тихомирова (1984), Е. Торндайка (1935) та ін.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Діяльнісний підхід до удосконалення готовності майбутніх учителів до духовно-морального розвитку молодших школярів дає можливість зрозуміти, які саме конкретні професійні дії мають ними виконуватися. Підкреслюємо, що за цим підходом студенти реалізують набуті ними ключові та специфічні компетенції, отримують перший досвід розвивальної діяльності в початковій школі.

Мета статті. Актуальність окресленої проблеми зумовила мету статті – провести теоретичний аналіз діяльнісного підходу в удосконаленні

готовності майбутніх учителів до духовно-морального розвитку молодшого школяра в контексті підготовки студентів у закладах вищої освіти, та виявити його сутність.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Категорія діяльності як фундаментальна є однією з провідних у педагогічній науці. У педагогіці під «діяльністю» розуміють «активність людини; роботу, заняття у певній сфері» (Лузина, 2001, с. 21). Як вказано в педагогічному словнику, діяльність має особливу структуру – мету, засоби та результат, процес і цикл утілення. Важливим є також положення про те, що саме під час реалізації діяльності в людини формується «спосіб мислити, способи, стиль самостійних дій особистості, закладаються підвалини та якості поведінки в соціокультурному просторі» (Лузина, 2001, с. 22). Провідними видами діяльності, що розвивають особистість, називають гру, працю, пізнання, спілкування, мовлення, творчість (Лузина, 2001, с. 22).

Діяльність поділяють на матеріальну та духовну. У структурі як матеріальної, так і духовної діяльності виокремлюють такі компоненти, як мотиви, цілі, засоби. Х. Хекхаузен (2003), розкриваючи поняття діяльності, вказував на її функціональні компоненти – сприймання, мислення, навчання, відтворення знань, мовлення або моторна активність. Ці компоненти, згідно з думкою вченого, наділені власним, накопиченим у життєвому процесі, резервом можливостей (умінь, навичок, знань). Результати діяльності, як зазначав Х. Хекхаузен (2003), залежать від мотивації. Нею ж пояснюється вибір певної дії: «Від мотивації залежить як і в якому напрямі будуть використані різноманітні функціональні здібності. Мотивацією також пояснюється вибір між різними можливими діями, між різними варіантами сприймання й можливими змістами мислення, крім того, нею пояснюється інтенсивність та завзятість у здійсненні обраного вчинку й досягненні його результатів» (с. 35).

Беручи до уваги це положення, вважаємо, що для майбутнього вчителя важливо розуміти значення функціональних компонентів діяльності у сфері духовно-морального розвитку особистості, а саме: 1) сприймати факти, термінологію, закони й тенденції духовно-морального розвитку особистості, теорії, принципи, необхідні для пояснення змін у духовному світі дитини; 2) опрацювати набуту інформацію, пізнавати сутність духовного та морального в дитині, поповнювати обсяг знань щодо процесу духовно-морального розвитку особистості, аналізувати духовно-моральні цінності, на які зорієнтована дитина; 3) інтерпретувати інформацію, події, закони, художні твори й літературні тексти, мультфільми, казки та фільми для молодших школярів з метою тлумачення

їх глибинного сенсу; 4) застосовувати необхідні методи діагностики стану дитини, оцінювати програмовий матеріал, запропонований дитині з різних джерел; 5) за допомогою діалогових комунікацій у системі «батьки – члени родини – дитина» розробляти нові плани для духовно-морального розвитку дитини. Виокремлені нами функціональні компоненти діяльності у сфері духовно-морального розвитку особистості також стосуються і навчання вмінню зберігати внутрішню стабільність – саморегуляції. Так, В. Сластєнін та Л. Подимова (1997), розглядаючи проблеми інноватики в педагогічній діяльності, вказували, що актуалізація психічних можливостей, компенсація недоліків та регуляція індивідуальних станів у зв'язку із завданнями та подіями діяльності мають прояв у саморегуляції. Особистість, на їхню думку, є суб'єктом діяльності, і долучення до діяльності вимагає розрахунку сил на весь період діяльності.

Увагу вчених спрямовано також на різноманітні стани готовності людини, що, на їх погляд, узалежнюється досвідом та сформованою здатністю прогнозувати настання подій: «такий прогноз, – зазначають учені, – перетворюють її внутрішній стан: відчуття невпевненості перед неочікуваним настанням подій змінюється станом готовності до будь-яких несподіванок» (Сластєнін, Подимова, 1997, с. 26). На думку вчених, особистості як суб'єктові діяльності властиві особливі індивідуальні здатності. Останній аргумент ми розуміємо широко і вважаємо, що для готовності студента до духовно-морального розвитку дитини слід розвивати такі індивідуальні здатності загального характеру, як «здатність до організації часу, здатність програмувати власну діяльність у майбутньому, передбачати її події, встановлювати для себе оптимальні режими активності та пасивності, визначати режими діяльності» (Сластєнін, Подимова, 1997, с. 26), а також специфічні здатності, які стосуються безпосередньо діяльності у сфері духовно-морального розвитку молодших школярів.

На особливу увагу заслуговує думка Г. Васяновича про поняття діяльності та її структуру. Так, як зауважує вчений, «діяльність людини – це свідомо активність, що виявляється у системі дій, спрямованих на досягнення поставленої мети» (Васянович, 2010, с. 106). До видів діяльності вчений відносив перетворювальну, комунікативну, предметну, духовно-пізнавальну, художньо-творчу, соціальну, ціннісно-орієнтаційну, споживчу, злочинну. Учений акцентував багатогранність діяльності людини, а педагогічну діяльність називав «мета-діяльністю», оскільки вона «надбудовується над діяльністю вихованців» (Васянович, 2010, с. 115).

Відтак можна стверджувати, що у процесі духовно-морального розвитку дітей молодшого шкільного віку майбутній учитель повинен

навчитися пізнавати мету дитини, допомагати в її реалізації. У процесі цього важливо навчитися простежувати, як відбувається збагачення або збідніння духовного світу дитини, з якими ситуаціями стикається дитина, а для цього потрібно детально розібратися з методами дослідження психіки учнів молодшого шкільного віку, а саме: спостереження, опитування, анкетування, бесіда, тестування, проективні методики тощо (Шевченко, 2017).

Враховуючи позиції діяльнісного підходу, підкреслимо, що в потоці практичних дій кожної людини на різних вікових етапах виникають різноманітні ситуації. І якщо в цілому дії дитини можуть бути стабільними, то, потрапляючи в певні ситуації як просторово-часові конструкти (Осухова, 2007), дії можуть змінювати характер – з пасивних на активні, з моральних на аморальні й навпаки.

У зв'язку з цим наведемо думку В. Семиченко (2009): «Люди відрізняються тим, наскільки їхня поведінка та психічні якості, що її забезпечують, організовані в усталені схеми, тобто стабільністю. Трапляються випадки, коли в різних ситуаціях людина поводить себе зовсім протилежно. Певною мірою сегментарність поведінки неминуча, оскільки характер ситуацій, в яких може опинитися людина, малопрогнозований, а життєві ситуації можуть змінюватися на протилежні» (с. 31).

У цьому випадку майбутній учитель повинен розцінювати такі ситуації з різних позицій, а саме: 1) яким був стимул і якою була мотивація для здійснення дитиною вчинку / проступку? 2) якими були дії людей із найближчого оточення дитини – аморальними чи моральними? 3) які події безпосередньо передували ситуації, у якій опинилася дитина? 4) чи є ситуація, у якій опинилася дитина, типовою або ж дії дитини були незвичайними? 5) якими є дитячі середовища – сприятливими чи несприятливими для духовно-морального розвитку дитини? У цьому сенсі за чіткого розуміння ситуації, як зазначала Н. Осухова (2007), з'явиться «ключ до розуміння й прогнозування поведінки людини у процесі її взаємодії з оточенням у певний проміжок часу» (с. 9).

Майбутньому вчителю необхідно визначитись, що більшою мірою вплинуло на становлення дитини – особистісні (суб'єктивні) або ж такі ситуативні (об'єктивні) фактори. Ми дотримуємося думки про те, що власне ситуація, у якій опинилася дитина, повинна розглядатися з позиції дитини, а не з позиції спостерігача. У цьому випадку визнається вагомість оточення дитини, яке чинить безпосередній вплив на її духовно-моральні якості.

Чи можливо, щоб майбутній учитель цілком відповідав уявленням про ідеальну професійну діяльність без усвідомлення власних внутрішніх

мотивів та цілей? Чи варто говорити про взаємозв'язок поміж істинними мотивами майбутнього вчителя – навчитися розвивати дітей досягнутими навчальними та практичними результатами щодо сфери духовності та моральності? Без сумніву, реальні досягнення – не завчені лекції, а жива практична дія, що супроводжується живим відгуком молодших школярів. У цьому плані фундаментальною є думка С. Рубінштейна (2003): «Будь-яка дія людини, – писав учений, – виходить з тих або інших мотивів і спрямовується на певну мету; вона розв'язує певне завдання й виражає певне ставлення людини до оточення. Вона вбирає у себе, у такий спосіб, усю роботу свідомості й усю повноту безпосереднього переживання. Кожна найпростіша дія людини – реальний фізичний вчинок людини – є неминуче водночас і певним психологічним актом, більше або менше наснаженим переживанням, що виказує ставлення діяча до інших людей, до оточення» (с. 21).

Якщо на практиці майбутній учитель безпосередньо вирішує життєво важливі завдання молодших школярів, а на заняттях в університеті – шукає інформацію для розв'язання складних проблем зі сфери духовно-морального розвитку дитини, то можна стверджувати, що його переживання – справжні, а направленість на професійну діяльність – значуща для нього (Шевченко, 2018). Його система моральних учинків, що виникли через переживання, стають важливими життєвими обставинами як для його особистості, так і для його оточення, а також для його взаємин з іншими людьми. Значимо, що в основі цієї тези – положення С. Рубінштейна (2003) про те, що переживання людини, результат і передумова зовнішньої та внутрішньої дії є взаємопов'язаними: «Взаємопроникаючи й живлячи одне одного, вони утворюють справжню єдність, два взаємоперехідні аспекти одного цілого – життя й діяльності людини» (с. 21). Згідно з думкою вченого, саме способи реагування людини, її діяльність – ключовий вузол, у якому поєднуються «нитки, що пов'язують психологію свідомості та психологію поведінки, психологію поведінки та психологію духу» (с. 71).

Орієнтуючись на праці М. Ярошевського (1974), підкреслимо, що категорія «дія» є однією з ключових у психологічній науці. Учений писав: «Ця категорія складалась під впливом рефлексорної концепції. Проте фізіологія не бачила в ефекторному (руховому) кінці рефлексу нічого, окрім роботи м'язів. Сеченов показав, що виконавчі ефекти у поведінці організму мають не лише фізіологічний, але й психологічний сенс, а отже, причетність психічної реальності як такої. Сеченівська ідея перетворення зовнішньої дії на внутрішню (інтеріоризація) відкривала принципово нові

перспективи розуміння мисленневих актів, що їх сприймали раніше як суто духовні (с. 83).

Про вплив навчання на поведінку людини говорив Е. Торндайк (1935) – зачинатель американського біхевіоризму. Учений писав: «Навчання в людей і загалом у тварин супроводжується зміною їх природи й найперше їх поведінки. Під поведінкою ми маємо на увазі будь-яку діяльність людини й тварини, – байдуже, чи її відбито у простих довірливих рухах або ж у витончених думках та почуттях. Ми тепер не входимо до порівняльного оцінювання різнорідної діяльності, або, як говоритимемо далі, поведінки» (с. 20). Досліджуючи умовні рефлексії й процес навчання, Е. Торндайк розробив конструктивну теорію організації психічної діяльності та сформулював принцип психічної готовності. На думку вченого, власне принцип психічної готовності людини відіграє велику роль у процесі навчання, так само як і відповідність його інтересів полегшує шляхи плину думок. Щодо прояву готовності у психічних реакціях Е. Торндайк (1935) писав: «Часто наша готовність або неготовність до певних психічних реакцій здобуває прояв уві сні й у вигляді бадьорого настрою, жаги працювати або втоми, поганого настрою. Так чи інакше, слід використовувати стан готовності або неготовності індивідуума до цих психічних актів як підґрунтя або ситуацію для перемикання учня на певні бажані психічні реакції» (с. 96).

Поняття «психічні реакції», «моральна поведінка», «вчинок», «моральні проступки» тощо з позицій діяльнісного підходу представлені у праці Л. Виготського (1991) «Педагогічна психологія». Актуальною є ідея культивування позитивного ставлення до вчинку, розуміння істинної сутності вчинку: «Не варто чинити, – вказував учений, – у моральному вихованні, як у поліційних законах, коли ми уникаємо якогось вчинку, оскільки боїмося покарання, яке буде після цього. Не слід, іншими словами, перетворювати моральність на внутрішню поліцію духу. Уникати чого-небудь через страх ще не означає здійснювати моральний вчинок» (Виготский, 1991, с. 258).

Для нашого дослідження важливою є думка Л. Виготського щодо реакцій у поведінці людини, як найпростіших, так і складних. Учений писав: «Якщо придивитися до поведінки людини, то легко помітити, що зазвичай усі рухи та вчинки виникають як відповідь на якісь імпульси, поштовхи або подразнення, які ми називаємо причиною того або іншого вчинку. Будь-якому нашому вчинкові передусім неодмінно певна причина, що його викликала, у формі або зовнішнього факту, події, або внутрішнього бажання, пробудження або думки. Усі ці мотиви вчинків і будуть подразнювачами наших реакцій» (Виготский, 1991, с. 47). Також

акцентуємо положення вченого про три моменти реакцій людини: 1) сприймання тих або інших подразнювачів, що надсилаються зовнішнім оточенням (сенсорний момент); 2) опрацювання цього подразнення у внутрішніх процесах організму, збуджених поштовхом до діяльності (центральний момент); 3) зворотна реакція організму, більшою мірою у вигляді руху, що виникає в результаті внутрішніх процесів (моторний момент).

Отже, це положення дає змогу вдосконалювати готовність майбутніх учителів до духовно-морального розвитку молодших школярів, використовуючи сенсорний, центральний та моторний моменти реакцій. Для сенсорного моменту – як сприймання подразнення, на наш погляд, можна використовувати й зорові, і слухові канали для навчання, у той час як опрацювання отриманої під час навчання інформації й відповідна дія, наявна в реакції студентів, будуть пов'язані з їх особистим досвідом, індивідуальними особливостями. Визначити в якій спосіб студенти сприйматимуть навчання, як буде опрацьована інформація і якою буде зворотна реакція у змозі допомогти комплекс діагностичних методів, з-поміж яких – спостереження, бесіда, анкетування, тестування тощо. На наш погляд, процеси навчання студентів у сфері духовно-морального розвитку дитини опосередковано стосуватимуться і змін у поведінці самого студента, оскільки в період дорослішання майбутні вчителі цікавляться власними відчуттями, пізнають себе і свої реакції на різноманітні подразнювачі.

З метою удосконалення готовності студентів до духовно-морального розвитку дитини студентів необхідно враховувати виокремлені Л. Виготським (1991) три безперечних недоліки, а саме: 1) вихователь ніколи не може бути вневнимим в успіхові, оскільки «залякає слабого, але викличе спротив у сильного й надасть порушенню правила особливий ореол сили, сміливості та виклику» (с. 259); 2) якщо вихователь засновує процес виховання на «несвободі», то він «створює цілком неправильне уявлення про моральні цінності, приписуючи моральній гідності цінність певного багатства, викликаючи самозамилування й презирливе ставлення до всіх» (с. 259); 3) якщо вихователь описує проступки, він породжує у свідомості учня низку уявлень і «створює водночас імпульс і тенденцію до їх реалізації» (с. 259).

Враховуючи позиції діяльнісного підходу, також відзначимо положення О. Тихомирова (1984), які є підґрунтям для розробки концептуальних положень готовності студентів до духовно-морального розвитку молодших школярів, а саме: положення про поліморфність людського мислення (необхідність враховувати розмаїття типів мислення),

положення про спорідненість будови зовнішньої практичної предметної діяльності й діяльності теоретичної, мислинневої у вузькому розумінні (необхідність вивчення мотивації мислинневої діяльності) (с. 8).

Учений зазначав, що мислення людини в широкому сенсі є синонімом поняття «дух», тобто психіки (Тихомиров, 1994, с. 6). Онтогенетичний аспект розвитку мислення людини, як зауважував О. Тихомиров, не зводиться до змін, які можна виявити у мисленні дошкільняти або школяра. Цей аспект, на його думку, включає вивчення розвитку мислення людини протягом усього життя. При цьому вкажемо на одне з положень, висунутих О. Тихомировим, яке безпосередньо стосується розвитку психічної активності людини, а саме – проходження суб'єктом стадій духовної еволюції. О. Тихомиров звернув увагу на дію як на одну з інваріантних категорій науки. Його постулат «мислення як дія» ґрунтувався на колі провідних питань, а саме: «співвідношення зовнішньої та внутрішньої діяльності, мислення та мови, мислення й чуттєвих образів, детермінація мислення та його вибірковість, задача й засоби її вирішення» (Горндайк, 1935, с. 113). Підкреслюючи роль різноманітних діагностичних методів, О. Тихомиров вважав, що кращим методом для вивчення процесів мислення є самоспостереження.

Враховуючи ці положення, можна зазначити, що в різних умовах, а також під час розв'язання ситуативних завдань на практиці, на семінарських заняттях, необхідно спостерігати за діями студентів і сприяти організації ними самими процесів самоспостереження, що може бути: 1) підставою для надання рекомендацій для особистісного та професійного розвитку в цій сфері; 2) припущенням щодо сформованості окремих здібностей, необхідних для духовно-морального розвитку особистості; 3) підставою для суджень про ставлення студента до процесу духовно-морального розвитку молодших школярів, яке впливає на їх безпосередню готовність до цього виду діяльності тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, послуговуючись провідними положеннями діяльнісного підходу, ми можемо сформулювати кілька положень:

1. Готовність майбутнього студента до духовно-морального розвитку особистості дитини може проходити через кілька стадій еволюції, а саме: 1) раціональне налаштування мислинневої діяльності на пізнання власних здібностей – як особистісних, так і професійних; 2) інтерес до цінностей духовно-моральної сфери; 3) переміщення з позиції «єгоцентризму», властивої періоду дорослішання, на позицію «дитиноцентризму»; 4) створення платформи для вдосконалення сукупності здібностей, що визначають готовність до духовно-морального розвитку дитини;

5) звернення до наявних мети та завдань духовно-морального розвитку молодших школярів у теоретичних та методичних аспектах; 6) апробація програмних матеріалів для духовно-морального розвитку молодших школярів у практичній діяльності; 7) нове розуміння проблем духовно-морального розвитку індивідуальності дитини з урахуванням різних характеристик: інтелект, емоційність, стать, якість дитячих середовищ, темперамент, рівень активності тощо.

2. Процес навчання студентів у сфері духовно-морального розвитку дитини безпосередньо стосується змін у їх поведінці, оскільки в період дорослішання майбутні учителі цікавляться власними відчуттями, пізнають себе і свої реакції на різноманітні подразнювачі. Укладання діагностичних методик з урахуванням реакцій студентів (сенсорний, центральний, моторний моменти) можуть слугувати підставою для оцінки їхнього рівня готовності до цього виду діяльності.

3. Важливо, щоб майбутній учитель розумів значення функціональних компонентів діяльності у сфері духовно-морального розвитку особистості та, як суб'єкт мета-діяльності, обов'язково навчився навичок саморегуляції, умінню розрахувати власні сили для реалізації процесу духовно-морального розвитку молодших школярів. Під час навчання студент повинен з'ясувати власні індивідуальні особливості, особисті якості (мотивація, воля, почуття) та вміти співвіднести їх із цілями духовно-морального розвитку дитини, беручи до уваги ті ситуації й умови роботи, у яких він може опинитись. У зв'язку з цим необхідним є проведення спеціальних тренінгів, які впливатимуть як на особливості індивідуального плану, так і на здатності специфічні, з-поміж яких ми виокремлюємо такі: здатність провести діагностику духовно-морального розвитку дитини, здатність встановити індивідуальні цілі для духовно-морального розвитку кожної дитини, здатність мотивувати близьке оточення дитини до її духовно-морального розвитку, здатність передбачати результати духовно-морального розвитку дитини в різному родинному оточенні, неблагополучному включно, здатність розробляти програмні засоби для духовно-морального розвитку молодших школярів з урахуванням кроскультурного простору, що розширюється.

4. Як сформовану психічну готовність майбутнього вчителя до духовно-морального розвитку дитини, так і психічну неготовність до реалізації цієї діяльності можна використовувати в освітньому процесі вищого навчального закладу для того, щоб отримати бажаний результат. Для цього необхідно проаналізувати дії майбутнього учителя, оскільки саме в них, як у ключовому вузлі, пов'язані ціннісний, когнітивний, мотиваційний аспекти готовності до духовно-морального розвитку дитини.

5. Як цілковита активність, так і повна пасивність студента в духовно-моральному розвитку дитини є мінливим станом тимчасових настроїв, поєднанням певних ситуацій, що може супроводжуватися незадоволеністю чи задоволеністю, нерішучістю та рішучістю у виконанні цього виду діяльності.

6. Викладачі вищого навчального закладу мають велику кількість важелів для створення виховних ситуацій, що будуть справляти позитивний вплив на різні види готовності до духовно-морального розвитку дитини: і психічну, і педагогічну. Також діяльність викладачів повинна бути спрямована на покращення змісту та методів виховання, визначення шляхів удосконалення поведінки та здатностей студентів.

Література

1. Васянович Г. П. Вибрані твори : в 5-ти т. Т. 4 : Психологія і педагогіка. Львів : Сполом, 2010. 512 с.
2. Выготский Л. С. Педагогическая психология / под ред. В. В. Давыдова. Москва : Педагогика, 1991. 480 с.
3. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 713 с.
4. Осухова Н. Г. Психологическая помощь в трудных и экстремальных ситуациях. 2-изд., испр. Москва : Изд. центр «Академия», 2007. 288 с.
5. Семиченко В. А. «Я» в структурі професійно надійної особистості. *Наука і освіта*. 2009. Вип. 3. С. 30-32.
6. Сластѣнин В., Подымова Л. Педагогика: инновационная деятельность. Москва : ИЧП «Издательство Магистр», 1997. 224 с.
7. Словарь педагогического обихода / под ред. профессора Л. М. Лузиной. Псков : ПГПИ, 2001. 92 с.
8. Тихомиров О. К. Психология мышления. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1984. 272 с.
9. Торндайк Э. Процесс учения у человека / пер. с англ. Москва : Учпедгиз, 1935. 160 с.
10. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. 2-е изд. Санкт-Петербург : Питер; Москва : Смысл, 2003. 860 с.
11. Шевченко Ю. М. Готовність студентів до духовно-морального розвитку молодших школярів у крос-культурному просторі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. Суми, 2017. №1 (65). С.194-206.
12. Шевченко Ю. М. Професійна готовність майбутніх педагогів у сучасній науковій літературі. *Молодь і ринок: Щомісячний науково-педагогічний журнал*. 2018. №12(167), грудень. С. 88-94.
13. Ярошевский М. Г. Психология в XX столетии. Теоретические проблемы развития психологической науки. 2-е изд., доп. Москва : Политиздат, 1974. 447 с.

14. Wegner D. M. *The Illusion of Conscious Will*. Cambridge (Mass.). London, 2002. XI + 405.

References

1. Vasianovych, H. P. (2010). *Vybrani tvory: v 5-ty t. T.4: Psykhohohiia i pedahohika [Selected works: in 5 volumes. V.4: Psychology and pedagogy]*. Lviv (ukr).
2. Vyigotskiy, L. S. (1991). *Pedagogicheskaya psihologiya [Pedagogical psychology]*. V. V. Davyidov (Ed.). Moscow (rus).
3. Rubinshteyn, S. L. (2003). *Osnovyi obschey psihologii [Fundamentals of general psychology]*. Saint-Peterburg (rus).
4. Osuhova, N. G. (2007). *Psihologicheskaya pomoshch v trudnyih i ekstremalnyih situatsiyah [Psychological support in difficult and extreme situations]*. 2-d., corrected. Moscow (rus).
5. Semychenko V. A. (2009). "Ja" v strukturi profesiino nadiinoi osobystosti ["Me" in the structure of a professionally sustainable personality]. *Nauka i osvita*, # 3, 30-32 (rus).
6. Slastyonin, V., & Podyimova, L. (1997). *Pedagogika: innovatsionnaya deyatel'nost [Pedagogy: Innovative activity]*. Moscow (rus).
7. Luzina, L. M. (Ed.). (2001). *Slovar pedagogicheskogo obihoda [Dictionary of pedagogical use]*. Pskov (rus).
8. Tihomirov, O. K. (1984). *Psihologiya myshleniya [Psychology of thinking]*. Moscow (rus).
9. Torndayk, E. (1935). *Protsess ucheniya u cheloveka [The process of person's learning]*. Transl. from English. Moscow (rus).
10. Hekhauzen H. (2003). *Motivatsiya i deyatel'nost [Motivation and activity]*. 2-d.ed. Saint-Peterburg; Moscow (rus).
11. Shevchenko, Yu. M. (2017). Hotovnist studentiv do dukhovno-moralnoho rozvytku molodshykh shkoliariv u kros-kulturnomu prostori [Readiness of students for the spiritual and moral development of primary schoolchildren in the cross-cultural space]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii: nauk. zhurnal. # 1 (65)*, 194-206. Sumy (ukr).
12. Shevchenko, Yu. M. (2018). Profesiina hotovnist maibutnykh pedahohiv u suchasni naukovi literaturi [Professional readiness of future teachers in modern scientific literature]. *Molod i rynok: Shchomisiachnyi naukovopedahohichniy zhurnal, # 12(167)*, 88-94 (ukr).
13. Yaroshevskiy, M. G. (1974). *Psihologiya v XX stoletii. Teoreticheskie problemy razvitiya psihologicheskoy nauki [Psychology in the 20th century. Theoretical issues of psychological science development]*. 2-d ed., add. Moscow (rus).
14. Wegner, D. M. (2002). *The Illusion of Conscious Will*. Cambridge (Mass.). London, XI + 405 (eng).

ДЕЯТЕЛЬНОСТНЫЙ ПОДХОД КАК МЕТОДОЛОГИЧЕСКАЯ ОСНОВА В СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННОМУ РАЗВИТИЮ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Ю. М. Шевченко

Актуальность проблемы теоретического анализа деятельностного подхода как методологической основы в контексте совершенствования готовности будущих учителей к духовно-нравственному развитию младшего школьника в учреждениях высшего образования, автор связывает с новой стратегией реформирования национального высшего образования, направленной на реализацию гуманитарной парадигмы. Проведение любых научных исследований, формирование научной концепции требует, по мнению автора, теоретико-методологического обоснования изучаемого явления.

Деятельностный подход предоставляет возможности студентам реализовать приобретенные ими ключевые и специфические компетенции, получить первый опыт развиваемой деятельности в начальной школе. Доказано, что для будущего учителя важно понимание функциональных компонентов деятельности в сфере духовно-нравственного развития личности, а в совершенствовании готовности студента к духовно-нравственному развитию ребенка следует развивать как индивидуальные, так и специфические способности.

Автором отмечается, что совершенствовать готовность студента к духовно-нравственному развитию младших школьников следует через использование сенсорного, центрального и моторного моментов реакций, а в разных условиях и при решении ситуативных задач на практике, на семинарских занятиях необходимо наблюдать за действиями студентов и способствовать организации процессов самонаблюдения. Представленное исследование закладывает основы для формулирования нескольких положений в совершенствовании готовности будущих учителей к духовно-нравственному развитию младшего школьника, которые представлены в выводах.

Ключевые слова: *деятельностный подход, духовно-нравственное развитие личности, функциональные компоненты деятельности, совершенствование готовности студента, индивидуальные способности, специфические способности.*

ACTIVITY-BASED APPROACH AS A METHODOLOGICAL SOURCE OF THE ENHANCEMENT OF FUTURE TEACHERS' READINESS FOR THE SPIRITUAL AND MORAL DEVELOPMENT OF A PRIMARY SCHOOLCHILD

Yu. M. Shevchenko

The article highlights the relevance of the issue of theoretical analysis of the activity-based approach as a methodological source of the enhancement of future

teachers' readiness for the spiritual and moral development of a primary schoolchild in the institutions of higher education. The author proves the point of view that conducting any scientific research or designing a scientific concept requires scholars to provide a theoretical and methodological rationale for the phenomenon under study.

The activity-based approach provides students with the opportunity to realize their key and specific competencies, get their first experience of the developmental activity in primary school. It has been proved that it is very important for the future teacher to understand the functional components of activity in the field of spiritual and moral development of the personality. It is also vital to enhance both individual and specific abilities while developing students' readiness for the spiritual and moral development of a child.

The author notes that the enhancement of student's readiness for the spiritual and moral development of primary schoolchildren should be done through the use of sensory, central and motor types of reactions. It is also necessary to observe the actions of students and promote the organization of their self-monitoring processes when future teachers are placed in different conditions and have to solve situational problems in practice or at the seminars in University. The presented research provides the foundations for the formulation of several provisions on the enhancement of future teachers' readiness for the spiritual and moral development of a primary schoolchild. These provisions are presented in the conclusions.

Key words: *Activity-based approach, spiritual and moral development of the personality, functional components of the activity, enhancement of student's readiness, individual abilities, specific abilities.*

Шевченко Юлія Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри початкової освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь, Україна). E-mail: shevchenko_yuliia@mdpu.org.ua

Shevchenko Yuliia Mykhaylivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Primary Education, Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University (Melitopol, Ukraine). E-mail: shevchenko_yuliia@mdpu.org.ua.